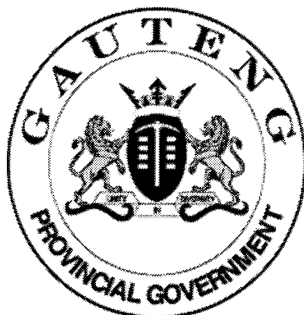

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

OCTOBER / NOVEMBER
OKTOBER / NOVEMBER

2004

SEPEDI LELEME LA BOBEDI
MAEMO A A PHAGAMEGO

(Lephephe la Bobedi)

929-1/2

SEPEDI SECOND LANGUAGE HG: Paper 2

17 pages

COPYRIGHT RESERVED / KOPIEREG VOORBEHOU
APPROVED BY UMALUSI / GOEDGEKEUR DEUR UMALUSI

**KGORO YA THUTO YA GAUTENG
TLHAHLOBO TŠA MAREMATLOU**

**SEPEDI LELEME LA BOBEDI
MAEMO A A PHAGAMEGO
(Lephephe la Bobedi)**

NAKO: diiri tše 2

MEPUTSO: 80

DITAELO:

- Lephephe le le arotšwe ka dikarolo tše TLHANO e lego A, B, C, D le E.
 - Karolo ye nngwe le ye nngwe e na le ditsopolwa tše NNE tše o di nago le meputso ye 40.
 - Araba dipotšišo tše PEDI fela tša dipuku tše o ithutilego tšona.
 - Ngwala ka bothakga ka mongwalo wa go balega.
-

**KAROLO YA A
DIRETO**

POTŠIŠO 1

Senakangwedi 5 – D.M. Mampuru

Bala ditsopolwa tše di latelago ka tlhokomelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Setsopolwa A

Leno lefase, le a felela! Leno lefase, ke le lennyane! Leno lefase, le a hlakiša! Leno lefase, le a tekateka! Leo le lego gona, gona, gona, ke lefasefase!	3
--	----------

- 1.1 Tematheto ye e tšwa seretong sefe? (1)
- 1.2 Efa mohlala o TEE o TEE wo o thekgago methalotheto ya 2. le 5. (4)
- 1.3 Efa morumokwano wa go thoma. (2)
- 1.4 Na o kgolwa gore lefase leno le a hlakiša? (2)

Setsopolwa B

Go bohloko bjang

Go bohloko bjang, go buša, o sa buše!	
Go bose bjang go buša, o sa bušwe!	
Go bohloko bjang, go rata, o sa rate!	3
Go bose bjang, go ratwa, o sa rate!	
Go bohloko bjang, go fiwa, wa amogwa!	
Go bohloko bjang go ipitša motho, o se motho!	6

- 1.5 Ge o ka fiwa selo wa be wa se amogwa, o ka ikwa bjang? (1)
- 1.6 A go a kgonega gore o buše motho a sa rate go bušwa? Efa lebaka la karabo ya gago. (3)
- 1.7 Ke lebaka lefe leo le dirago gore go be bose go ratwa mme o sa rate batho ba bangwe? Efa kgopolo ya gago. (3)

Setsopolwa C

Mponele Ngwanaka

Ge e le wa ka o bonagetše,	
Sa ka sereto se retilwe,	
Thari ke boile ka ye kgolo.	3
Wa gago o kae mosadi,	
Metangtang yona o feditše.	

- 1.8 Moreki o ra go reng ge a re wa ka o bonagetše? (2)
- 1.9 Thari ye kgolo ye a boilego ka yona ke efe? (2)
- 1.10 Kgothatšo ya gago ke efe mabapi le mosadi yo a se nago ngwana? (2)
- 1.11 Na o bona e le tshwanelo gore motho a kwere mosadi yo a se nago ngwana? Maikutlo a gago ke afe tabeng ye. (3)
- 1.12 Ke kgopolo efe yeo e tšweleditšwego mo mothalotheong wa bobedi? (2)
- 1.13 Metangtang ke eng? (1)

Setsopolwa D

Ge ke go lelekediša, o epela dinala fase. La gago lebelo, mpšhe ke ngwana. O wa ka, eupša lebelong o a ntšhia,	3
Eupša ka sekgalela o khuta ka fase ga ka, O re le fefile, o tšhabele ka bohlabela, ke go šire. Mohla' pula o tsema mpeng ya ka, ke no ikhomolela.	6
Ke se ke ke go tshwenya, ka ge o le wa ka. Ka nnete selo sa ka, o kgano, mošikologaseolo! Ke go hlogoletše, leokana, bjale o a ntlhaba? Ke go alafile, molwetši, bjale o roga ngaka?	9

- 1.14 A go swanelegile gore moriti o epele dinala fase ge mong wa wona a o lelekediša? Ntšha maikutlo a gago. (3)
- 1.15 Ke dikapolelo dife tše PEDI tšeo di šomišitšwego mo mothalotheotong wa bobedi le wa boraro? Efa maina a tšona. (4)
- 1.16 Na o ka thabela go ba le mogwera wa go swana le moriti? Fahlela karabo ya gago. (3)
- 1.17 Moriti o dirang mohla' pula? (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: [40]

KAROLO YA B
PAPADI / TERAMA

POTŠIŠO 2

A Mo Swina Ngwanana' Thakana – M.S. Serudu

Bala ditsopolwa tše di latelago ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Setsopolwa A

Lekope	(O sodiša maledu): Oo! Ke lona lebaka leo le dirago gore masele a a gago a mpue lenao? Molotšana tena (o mo šupa ka monwana) ke tla go lokiša. O tla tšwa ka mo lapeng la ka o sa laele. O ntsheba le bana ba ka wena? O huane, o hauhau, mosadi tena! Ke a go botša o tla itshola.
Mologadi	(O a mo gegea): Aowi! Na ke gona o mponago lehono gore ke huane? O tlile ka gešo o eja nta o šeba ka legai, mme lehono o itira yo mokaone ka nna? Ge ke go lapišitše, bolela monna tena! Ge o na le taba, se ipate ka bana ba ka.
Lekope	(O kgathotše mahlong): Ke kgotleletše go lekane! O ntshenyeditše bana. Gonabjale ga go le o tee yo a nago le thuto ka baka la bongangele le botlatla bjo bja gago. Ga ke tsebe gore ge ke ehwa mo kgwebo tše tša ka di tlo hlokomelwa ke mang. Wena le bona le a swana, le dio ba diebela.

Mologadi	(<i>Ga a hwe matwa</i>): Etse ka geno thuto e be e le gona? Ge o be o e nyaka o babaletše, o reng o se ke wa ba gapeletša?
Lekope	(<i>O a ipefediša</i>): Se mpalabadiše mosatšana tena!
Mologadi	(<i>Ka kgegeo</i>): Ijo, kwang ditaba! Lehono ke mosatšana ka gore o bone ba bakaone basadi. O nkonaditše gomme bjale o mpona ke sa hlwe ke le mosadi eupša mosatšana wa setlatlana. (<i>O kgathola mahlong.</i>) Sepela go ba bakaone, mokadikadi towe, re tla bona gore ba tla go direlang!
Lekope:	O forilwe ke mang gore ke bone mosadi yo mongwe?

- 2.1 Na phapang magareng ga Lekope le Mologadi e hlotšwe ke eng? (2)
- 2.2 A ke tshwanelo gore le le monna le mosadi le dule le omanyana? Fahlela karabo ya gago o lebeletše Lekope le Mologadi. (3)
- 2.3 O bona e le taba ye botse gore Lekope a be le mosadi yo mongwe Mologadi a ntše a le gona? Ntšha maikutlo a gago. (3)
- 2.4 Na motho ge a sodiša maledu o tla be a dirang? (2)
- 2.5 Ke ka lebaka la eng Lekope a bitša Mologadi mosatšana? (2)

Setsopolwa B

Mmatlala	: Aowa, Papa, o dirile phošo. Gape nkabe o ile wa mmotšišiša gore o hweditše Mologadi le Matonya ba dirang.
Lekope	: Taba yeo ga se ke ya ntlela ka pela. Ke dio leboga ge a ntomile tsebe gore o bone mosadi yoo ga Matonya.
Mmatlala	: Na le be le kwane gore a yo bonana le moisana yoo wa ngaka?
Lekope	: Re kwana kae? O swanetše go ba a rerišane taba yeo le barwa ba gagwe.
Mmatlala	: Ke semaka ruri. Gape mosadi ga a swanela go bonana le matwetwe ka ntle le tumelelo goba kwano le monna wa gagwe. Ge e le mosadi yo mokaaka, na yena taba yeo ga a e tsebe?
Lekope	: O a e tseba taba yeo, o dio itlhakantšha hlogo. Fela ga ke makale ge a dirile taba ya mohuta woo. Matšatši a le go mpona ga a sa mpona. O itirela boithatelo. O itiša a ikgoroša. Ke kgolwa gore le go nwa o šetše a thomile go nwa madila.
Mmatlala	(<i>O swabile</i>): Ke gore yena le barwa ba gagwe ba tloga ba ikemišeditše go go lobiša meratha. Na ge o botšiša Mologadi ka taba ye, o ile a dumela?
Lekope	: Nxa! Mloi o ke a re ke a loya? Gape yena o be a tloga a re nka se tsoge ke tsebile taba ye. O napile a mphelea ka leleme le gona o tloga a thabile le go fetiša mehleng. Ke moo ke ilego ka lemoga gore go na le se a ratago go ntira sona. Gape mloi ge a nyaka go go tanya o a go segasegiša gore o se ke wa lemoga maikemišetšo a gagwe.
Mmatlala	: O ra gore ga se ke wa mmotša gore o kwele gore o be a le ga Matonya?
Lekope	: O se ke wa fela pelo. Gona fao o ile a re ge a ema a re o mpha dijo ka di leboga.

- 2.6 Matonya yo go bolelwago ka yena mo o šoma eng? (1)
- 2.7 Ke phošo efe yeo Mmatlala a rego Lekope o e dirile? (2)
- 2.8 O bona e le tshwanelo gore Lekope a naganele Mologadi gore o rerišana ditaba tše kaaka le barwa ba gagwe? Fahlela karabo ya gago. (3)
- 2.9 O bona e le taba ye botse gore Lekope a gane dijo tša mosadi wa gagwe? Ntšha maikutlo a gago. (3)

Setsopolwa C

Modupi	: Ao, banna! A ke re le wena o lesolelwa ge o le fa?
Mmatlala	: Mang? O a gafa, ke a bona.
Modupi	: Kgane o sa letetše Mokalabi gore a boe Bokgalaka?
Mmatlala	: O se ke wa rata go ntsholeka. O nkama bjang yena Mokalabi yoo wa gago?
Modupi	: Banna! A ke re monna yoo o go file bana ba babedi! O ka mo lebala bjang? Kgane go na le ba ba mo phalago?
Mmatlala	: Ge o se na se o ka se bolelago, ntšwele motse, motho wešo.
Modupi	(<i>O mo tomoletše mahlo</i>): O na le mokgwanyana, ngwanyana tena. Gona o kwele mang yoo a rego o nyaka go go nyala segadikana?
Mmatlala	: Na ga se wena yo o bego o re ke go gabeile?
Modupi	: Ee, ke boletše bjalo. Kgane go ntšha sekgotse ke go dira motho mogadikana?
Mmatlala	(<i>Ka go selekega</i>): Sekgotsenyana seo sa gago ke a se leboga, ngwanešo. Ebile o ntshenyeditše sebaka, ke nyaka go fetša go hlatswa. <i>Wašene</i> e ntetetše. Nna ke be ke re o tlile go mpotša taba ye e kwalago.
Modupi	(<i>O a ngaletša</i>): O tla nkgopola. O mpona botlaela. Le ipeile pele ga bakgalabjana, rena masogana re le gona.
Mmatlala	(<i>O itiwa ke letswalo</i>): O reng Modupi! O re bakgalabje ba reng?
Modupi	(<i>O a mo gegea</i>): O reng o phapharega, kgane ke rileng?
Mmatlala	(<i>Ka phišego</i>): O se ke wa ikgakantšha! Bolela, o re bakgalabje ba reng?

- 2.10 Tswalano ya Mmatlala le Mokalabi ke ya mohuta mang? Fahlela ka dintlha tše PEDI. (4)
- 2.11 Modupi gabotse o be a tlo dirang kua ga boMmatlala? (2)
- 2.12 Ge o bona Mmatlala o phapharegišwa ke eng? (2)

Setsopolwa D

Modupi	(<i>O fela pelo</i>): Rangwane, tlogelang go ngangišana. Mokgalabje yo re tloga le yena. A ke re o re ba go lokolotše mo bookelong lehono?
Lekope	(<i>O tlaletšwe</i>): Go bjalo, ngwanaka.
Mologadi	(<i>O rothiša megokgo</i>): Lehono gona Modimo o mpontšha tše kgolo. Ke gore o be o nyaka go felela ka wona mokgwa wo, Lekope?
Lekope	(<i>Mahlo a sekile megokgo</i>): Ke kwele hle, Mogatšaka! Ntshwarele ke go šaeditše!
Thomo	(<i>A eme</i>): A re tlogeleng go bolela. Tšeang dilo tša gagwe re tlogeng. Ba a tšwa, Lekope o sepela le bona ka go neneketša. (<i>Ba fihla ngwakong wa Lekope le Mmatlala ba ema gona.</i>)
Lekope	(<i>O bona ntlo ya gagwe</i>): Aowi! Nkane nke le mpušetša ka mola mollong wa makiri? Nkweleng bohloko hle!
Modupi:	Ao, warra! Na o tšhaba go tsena ka lapeng la gago?
Lekope:	Ngwanenyana yola o nyakile go mpolaya. Tsena le nna hle! (<i>Lekope le Thomo ba a fologa ba leba ka ngwakong. Pele ba fihla ba bona motho a ba lebile. Ba a mo emela, o fihla go bona.</i>)
Thopadimolaleng:	Ao, Tate Lekope, ke lena?
Lekope	(<i>Ka bofokodī</i>): Ke nna ngwanaka. Go reng?
Thopadimolaleng:	Molato ga o gona. Re bona fela khudugo. Nna ke be ke re le wena o sepetše le mohumagadi.

- 2.13 Ngwanenyana yo Lekope a rego o nyakile go mmolaya ke mang? (1)
- 2.14 Na mollong wa makiri ke kae go ya ka setsopolwa se? (2)
- 2.15 Ke ka lebaka la eng Lekope a tšhaba go tsena ka lapeng leo a le agilego le Mmatlala? (2)
- 2.16 A o bona e le taba ye botse gore Mmatlala a re ge a sepela a rwale diphahlo tša Lekope tša ntlo le tša lebenkele? Ntšha maikutlo a gago. (3)
- 2.17 Batho ba go swana le boMmatlala mo setšhabeng go ka dirwang ka bona? Efa kgopolo ya gago. (3)

PALOMOKA YA KAROLO YA B: [40]

KAROLO YA C
PADI

POTŠIŠO 3

Nnete Fela – M.A. Kekana

Bala ditsopolwa tše di latelago ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Setsopolwa A

Tšohle tše Ariel o ile a di ela hloko ka setu a tantšwe kgahlego ke ka mokgwa wo boitshwaro bja mošomedi yo bo fetogilego ka pela bakeng sa lekgarebe le. Lekgarebe la gona le lona le be le dutše le biloša mahlo a magolo le myemyela ka mokgwa wo o gapago ge go dutšwe go bolelwa nalo. E be e le ge mošomedi a le botša gore e ka ba bothakga kudu ge kantoro tše tša bona di ka no fela di etelwa ke dibopiwa tše di bogegago bjalo ka yena. Gobane go tla fa lefelo le la bona tagafatšo ruri, mme bona bašomedi ba se lape. Lebakeng le o be a feditše go thuša lekgarebe leo ka tša mangwalo a lona mme a no le ditela go tloga fao ka go le botša tšona tše tše botse tša tše e sego tša selo.

Gateetee mošomedi yoo le lekgarebe ba ile ba garošwa ke go kibiwa ga khaontara. Ge ba gadima ba gahlana le sefahlego se se thatafilego sa Ariel.

“Hee mokgomana, o tla ntshwarela kudu go kgaoletša kgang yeo ya lena ye bose. Fela o tla elelwa gore ye ke nako ya modiro e sego ya magang a bjalo ka ao.”
Ge a realo Ariel o be a le gare a kiba bogodimo bja khaontara, a bolela ka lentšu le legolo, a tsepeletše ka mahlong a mošomedi yoo.

- 3.1 Na ke tshwanelo gore o le mošomong gomme o thuša batho o ba kgetholle? Fahlela karabo ya gago o lebeletše bašomedi ba khomišinare. (3)
- 3.2 Na Ariele o be a tantšwe ke eng? (2)
- 3.3 A ke tshwanelo gore motho ge a sa hwetše thušo ka pela a befelwe? Fahlela o lebeletše seo Ariel a se dirilego. (3)
- 3.4 Ge o be o le mašomedi dikantorong o bona seo Ariel a se dirago o be o tla dirang? Efa kgopolo ya gago. (2)
- 3.5 Mongwadi o ra go reng ge are; **go tsepelela ka mahlong.** (1)

Setsopolwa B

Eupša ge e le Noko yena o ile a dira sa go feta go phegelela, o ile a nyakišiša. O rile go thoma go lemoga gore Karabo o swara tšhelete a hwetša e le tshwanelo gore a dire bjalo. O be a ka se naganele Bubbles ka go tseba tlhomphe ya gagwe go yena. O be a nagana gore go swanetše go ba go na le maanomabenyana a mangwe a Karabo a a dirišago go e hwetša. Pelaelo yeo e ile ya gola le go feta ge a seno mmona a tlanya ka motšhene wo mofsa. Ke ge a thoma ka setu go mo nyakišiša. Dibeke di ile tša feta.

Mošupologo wo mongwe Noko o tsogile a robotše go fihla mosegare. Lebaka e le gore o thomile go robala ka masa morago ga go fetša mašego a mabedi a raloka meketeng ya mmino mafelelong a beke. Karabo o be a tsogetše toropong. Ge a tsogile mme a ikhwetša a nnoši ka gae Noko a bona a hweditše sebaka se sebotse gore a yo phorophotša phapošing ya morwagwe.

- 3.6 A o bona e le taba ye botse gore motswadi a nyake go tseba gore ngwana wa gagwe o tšea kae tšhelete yena a sa mo fe yona? Fahlela karabo ya gago. (3)
- 3.7 Ke ka lebaka la eng Noko a sa naganele Bubbles gore a ka be e le yena a fago Karabo tšhelete? (2)
- 3.8 Efa lebaka leo le dirilego gore Noko a tsoge mosegare? (2)
- 3.9 Go reng Noko a phorophotša phapoši ya morwagwe? (2)
- 3.10 Ge a tla phorophotša phapoši ye, Karabo o be a ile kae gomme a ile go dirang? (2)

Setsopolwa C

“Karabo re arabe monna. Ke mang ka ntle le rena yo a tsebago ka sengwalwa se sa gago?” Ke Noko ka bogale.

Karabo a nagana ka seemo se a lego ka gare ga sona. Bakgalabje ba be ba mo amogile dipatla tša go sepela ge a seno fihla mo. Ba tseba gore ntle le tšona ke sebjana, o tla dula felo go tee a ka se tloge ge ba sa nyake. Ka mantšu a mangwe ke gore bjale ke yena sebofša sa bona, Karabo a lemoga seo. A nagana gore se a tlogo ba botša sona bjale se ka mo thuša go mo fa lešoba la go ka thelela.

“Mogaši Ariel Meso wa Radio Alpha o a tseba ka ga sona,” a araba.

“O tseba bjang?” Ke Mabusha.

“Ke be ke ile go mo fa yona papadi ye mamohla ka toropong.”

Gwa apeša kgakanego difahlegong tša banna-bagolo bao.

“Wa mo fa efe bjalo? Kganthe sengwalwa se re se swerego se?”

Lesogana la araba rragwe: “Yeo ke khopi ye e tlantšwego ye ke mo neilego yona.”

- 3.11 Na ke tshwanelo gore ge o tseba sephiri sa motho / batho o se bebele ba bangwe? Thekga karabo ya gago o lebeletše Karabo. (3)
- 3.12 Ke mang yo Karabo a ilego a utolla sephiri sa sindikheithi go yena le gona yena Karabo o se tseba bjang? (2)
- 3.13 Go tšile bjang gore Karabo a se ke a swantšha tatagwe le Bubbles papading yeo? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 3.14 Ariel Meso o be a le kae ge a tla fiwa sengwalwa se? (1)

Setsopolwa D

“O tsogile a yo eta melokong leboa.”

“O boa neng ge o tseba?”

“Ga ke tsebe.”

“Ka gore šimo o ile kgole, mme le gore o tla boa neng ga o tsebe, ga se mo taba ya sengwalwa e ka hlwago e kitimišwa gore ke go fe sona.”

Ka pelong Bubbles a kibega ge a theeditše seo eupša ka ntle o be a sa iponatše gore tlhobaelo e a gola go yena. “Aowa, ke swanetše go boa naso mamohla, o rile bjalo.” A phegelela.

“Ke rata go se bala pele. O tla ntshwarela, nka se kgone go go nea sona. Wena o botše Karabo ge a boile gore a tle ka boyena go se tšea.” Go be go na le kwagalo ya phetho go Ariel ge a realo.

Bubbles o ile a lemoga seo. E be e le nako ye a swanetšego go šomiša bokgoni bja gagwe go soka Ariel a dire se a se ratago. O ile a utswa Ariel ka mahlo, gomme a bona bohlale bjo bo ka se hlalefētšwego go yena. A leka go mmala boteng bja temogo ya gagwe, mme a lemoga gore a ka se dire seo ka ntle le go lemogwa.

- 3.15 Ke ka lebaka la eng Bubbles a re Karabo ga a sa nyaka sengwalwa se se tšweletšwa? (2)
- 3.16 Na o bona e le tshwanelo gore Bubbles a botše Ariel maaka ka Karabo? Fahlela karabo ya gago. (3)
- 3.17 Karabo yo go bolelwago ka yena o be a ile kae ge a sa tlo itšeela sengwalwa? (2)
- 3.18 A o bona Ariel Meso a na le tokelo ya go ganela Bubbles ka sengwalwa sa Karabo? Efa kgopolo ya gago. (3)

PALOMOKA YA KAROLO YA C: [40]

**KAROLO YA D
DINONWANE**

POTŠIŠO 4

Moepathutse – S.A. Makopo

Bala ditsopolwa tše di latelago ka tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Setsopolwa A

...Nkano.
Ka morago ga nako ye teleletelele.
Nkano.
A khurumolla pitša yela.
...Nkano.
A hwetša leswika le budule.
...Nkano.
Lehufa lona le padile.
...Nkano.
Ke lona lehufa la go swana le la Mašilwane.
...Nkano.
Ka tšatši le lengwe Mašilo a bolela le Mašilwane.
...Nkano.
A re a re neelane dikgomo.
...Nkano.
Ke tla tšea tša gago wena wa tšea tša ka.
...Nkano.
Mašilwane a re: "Aowa, o bona kgomo tša ka di phala tša gago".
...Nkano.
"Gape di na le maswi go feta tša gago."
...Nkano.
Ya ba ge Mašilwane a ganne taba ya Mašilo.
...Nkano.
Mašilo a tlelwa ke megopolo ye mebe.
...Nkano.
E mo tlela bakeng sa lehufa.
...Nkano.
A phetha ka gore a bolaye Mašilwane.
...Nkano.

- 4.1 Efa mabaka a MABEDI ao a dirilego gore Mašilwane a gane ka dikgomo tša gagwe. (4)
- 4.2 Ke megopolo efe yeo e ilego ya tlela Mašilo ge Mašilwane a gana ka dikgomo tša gagwe? (1)
- 4.3 Na ge motho a gana ka sa gagwe o ka nagana go mmolaya? Ntšha maikutlo a gago mabapi le taba ye. (3)
- 4.4 Go reng lehufa le swantšhwa le leswika / letlapa mo nonwaneng ye? (2)

Setsopolwa B

Kgauswi le sefero seo go be go metše mohlare wo mogolo wa dkenywa tše dibosebose. Mohlare wa gona o be o bušwa le go laolwa ke mong, Mokadiathola ka noši. Go be go se motho yo a dumelelwago go kgwatha dkenywa tša wona ge di budule, yo mogolo goba yo monyenyanane. Ke yena Mokadiathola ka noši a bego a na le maatla a go kgela bana le basadi ka nako ya gagwe. Nakong ye ge mohlare o thomile go butšwa Mokadiathola o be a hlwa kgauswi le mohlare wo, go kgonthiša gore ga go batamele motho moo.

Ešita le dinonyana tša legodimo le tšona dikgogo di be di sa fiwe sebaka sa go kotama godimo ga mohlare wo wa Mokadiathola.

Go ile, go ile, Mokadiathola a swanela go tšea leeto la kgojana, gomme a tlalelwa ge a gopola gore mohlare wa gagwe wa dkenywa tše bose o tla dišwa ke mang go fihlela ge yena mong a boa.

Mokadiathola a iša mogopolo kua le kua, mme mafelelong a bona go le kaone go kgoboketša basadi le bana ba gagwe ka moka, a ba fe molao ka mohlare wa gagwe.

- 4.5 O bona e le taba ye botse gore ge le nyalane dilo ka moka di laolwe ke monna fela? Ntšha maikutlo a gago. (3)
- 4.6 Ke ka lebalea la eng Mokadiathola a be a ehlwa ka fase ga mohlare wa gagwe? (2)
- 4.7 Na Mokadiathola ke monna wa mohuta mang? Efa dintlha tše PEDI. (4)
- 4.8 Mokadiathola o reng a tshwenyega ge a swanetše go tšea leeto? (2)

Setsopolwa C

Ka tšatši le lengwe mpša ya ya go tsoma e nnoši gomme ya laela pela ya re: "Warra, lehono ke bona gore ke tla no ya go tsoma ke nnoši. Wena o tla šala mo gae o dišitše dinama tše di lego mo gae gore diphoofolo tše dingwe di se re bolaye hlogo ye ntsho. Re a kwana?"

Aowa, pela ya se bone molato, ya šala gae.

Erile e šetše e le kgale mpša e sepetše, pela ya kwa go kokotwa mo mojako. Ge e phafoga, ya bona mogale a phukubje a šetše a eme mo pele, melomo e sehlefetše, a šokiša, go bonala gore o swerwe ke tlala, le gona o lapile.

"Thobela mokgotse pela, bo kae bophelo?"

"Re tsogile motho wa ga phukubje, re ka kgopela lena."

"Molato wona ga o gona monna wa gešo, ge e se tlala fela. Go bjang mokgotse pela ka namanyana nke ke thekge mohubu? Ke kwa go na le monko wo bose wa nama ka mo. Wena ebile ke go tseba o sa je nama gakaalo?"

Ka nnete pela a ngwathela phukubje nama; ya ja ya ipshina ya laela. "Ke a go leboga monna wa gešo. Ke be ke šetše ke dikologa ka baka la tlala. Wa go swana nago o a hlokwa. Borwa bo sa foka morwa!"

- 4.9 Efa lebaka leo le dirilego gore mpša e ye go tsoma e nnoši? (2)
- 4.10 Ke ka lebaka la eng phukubje e sehlefaditše melomo? (2)
- 4.11 Go tla bjang gore phukubje e kgopele pela nama e ntše e tseba gore pela ga e je nama? (2)
- 4.12 Ge e be e le wena pela, o be o ka ngwathela phukubje tše o sego tša gago? Efa maikutlo agago. (3)

Setsopolwa D

Phukubje e kile ya be e ralala le naga e nyaka sa go ja. E be e tloga e swerwe ke tlala gomme go bonala gore e tla ja eng goba eng se e ka se hwetšago.

Ge e dutše e sela bjalo, ya hwetša dinkwenyana tše di bego di šilwe ke bommatšo ba ile go sela.

Phukubje ya lebelela dinkwenyana tše o gomme ka mogopolong wa yona ya re: "Lehono gona ke lehono. Tlala e iphile maatla. Dinkwenyana tše nka se di fete."

Ya batamela dinkwenyana tšela gore e kgonthiše ka bommatšo.

"Na batlogolo ge nke le bodutšwana bjalo le šetše le nnoši, batswadi ba thoko efe?"

Dinkwenyana tšela ka go se nagane selo tša botša phukubje gore bommatšo ba sa ile kgojana go yo sela. Phukubje ka pelong ya re: “Mmulu! Go ntšwela kae?”

Ya se hlwe e senya nako ya hlasela dinkwenyana tšela, ya di bolaya ya di ja. Mola e feditše ya leba nokeng go ya go nwa meetse. Ge e šetše e le sebakanyana e nwele meetse, ebile e sa khuditše ka tlase ga mohlare leribeng la noka, gwa tšwela dinkwe di nyaka bana ba tšona.

“Tama morwarre...nke o re nyakiše hle. Ka baka la tlala re be re sa tšwele re ile go sela. Re tlogetše bana ka segoleng. Bjale re makatšwa ke ge ba se gona. Seo se re tšhošago ke gore moo re ba tlogetšego go gašane marapo...”

- 4.13 Na o ka re ge o ya go seleda bana wa ba sia ba nnoši bjalo ka ge dinkwe di dirile? Maikutlo a gago ke afe tabeng ye. (3)
- 4.14 Dinkwenyana di ile tša felela kae? (2)
- 4.15 Dinkwe di ile tša dirang ge di sa bone bana ba tšona? (1)
- 4.16 Na temana ye e tšweletša phukubje e le phoofolo ya mohuta mang? Efa dintlha tše PEDI. (2)
- 4.17 O ka laya bana ba gago ka mokgwa ofe ge o ba šia ba nnoši? Efa karabo ya gago o lebeletše ka moo dinkwenyana di arabilego phukubje. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA D: [40]

**KAROLO YA E
DIKANEGELOKOPANA**

POTŠIŠO 5

Go tseba mang? – H.H. Ramokgopa

Bala ditsopolwa tše di latelago ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Setsopolwa A

Batho ba be ba dikaneditše koloi yela e ntsho ya mabekebeke ya mogobalala le ge go be go sa bonwe gore molato ke eng, ba ba ba tla hwetšwa ke maphodisa a tsela gona fao. Ka bohlatse bja Moeng wa go tšwa Mathakeng le Mokgalabje wa paesekela, Morena Phaduli wa Madompidza a bewa molato wa go thula ngwana tseleng e kgolo ya sekontiri ngwageng wa 1975 ka la 2 la Janawari, gomme a tšhaba.

Ge ditaba tšeo di fihlile tlhokomelong ya Maphodisa a Mafitšhi, ba ngwala letlakaleng la molato gore ngwana yoo a ilego a thulwa ke koloi e ntsho ya Buick ya nomoro ya TJ3366-9922 e bolaile ngwana wa gaTšhelopo ya se eme. Yona e be e kganelwa ke Morena Kombelani Phaduli. Ge koloi yeo e išitšwe go batsebi, bao ba ilego ba e hlahloba ka botlalo, e hweditšwe e kile ya thula ka lebone la ka letsogong la ntsogošo, leo go bonalago le lokišitšwe ke motho yo a sa tsebe go modiro wa gagwe gabotsebotse.

Kombelani Phaduli a hwetšwa a le molato go dintlha ka moka tša molato woo a o bewago. A hloka se a ka se beago kgorong ya tsheko, le ge diagente tša gagwe di ile tša leka ka maatla go mo lokolla molatong woo, ka la gore hlatse ke mang, eupša ka ge Baswana ba fela ba re: "Tlalo la motho ga le bapolelwe fase," gwa fela go le bjalo.

Phaduli a romelwa kgolegong nywaga e lesome a sa fiwe sebaka sa go ka lefa ka tšhelete; a ba a tšeelwa laesense ya go otlela mmotoro. Molato wa tšwa ka kgoro.

Batho ba Botlokwa ga ba ka ba tseba gore ditaba di tlo sepela ka tsela ye. Le bona ba gaTšhelopo ga ba ka ba tseba; le rena ga re tsebe tshepetšo ya ditaba tša mohuta wo. *Go tseba mang?*

- 5.1 Gabotsebotse molato wo o tšere nako ye kaakang gore o be le bohlatse? (2)
- 5.2 Bohlatse bjoo ba bo humane go bomang? (2)
- 5.3 Na o dumelelana le gore Khombelani Phaduli a ahlolwe mengwaga ye lesome kgolegong? Ntšha maikutlo agago. (3)
- 5.4 A wena ge o ka thula motho ka sefatanaga gomme wa se bonwe ke motho, o ka ikiša maphodiseng? Efa kgopolo ya gago. (3)
- 5.5 Na wena ge o be o le agente ya Khombelani Phaduli o be o ka mo thuša bjang? (2)

Setsopolwa B

Dimpša di ka se tsene ka mola. Taba ye e a mpelaetša. Nke o sepele le banna o botšiše. Re tla no dula ka mo gae re kgomolelane mahlo kganthe batho ba re senyetša motse. Ke a go rapela hle, mogatšaka; sepela le batho. Ga re tsebe; mohlomongwe o ka kwa se sengwe."

Ba gaSefolo ba robala. Go robala re ra gore ba se sa bolela ka gobane boroko bjona ba be ba se sa bo pata ge e sa le go tloga mohleng wola. Ba tsogile e sa le gosasa, bobedi bja bona ba leba moraleng, gomme ba hwetša lebati le sa kgontšwe bjalo ka mehleng. MmaSefolo a kgonyolla ba tsena ba gotetša lebone. A re: "Ga o bone? Ke be ke tlogetše bogobe ka mo poleiting ye ke bile ke khurumetše; ga bo gona. Wena ge o gopola o ra gore bo llwe ke eng? Mpša? Ya boela ya khurumela, ya kgonyolla lebati ya re ge e etšwa ya kgonya gape? Gopola, Sefolo. O gopole kudukudu, o se tšee taba ye wa e dira metlae."

Ge letšatši le šetše le tlilo hlaba, ba tšwela ka ntle ba lebelele gore na ba ka bona mohlala wa selo goba motho yo a jago magobe ka moraleng. MmaSefolo o re: "Ka bona leoto, ke gore mo le gatilego, la ngwanaka Albertina. Ka bitša Sefolo gore a tle a bone, gomme le yena a le bona. Ya ba mohlolo wo re bego re sa o letela, le ge nna ke be ke dutše ke belaela. Ra lota leoto lela, la tšwa ka sefero, le tšea ka tsela yona ye re sepelago ka yona ka mehla, ra ba ra ya ra fihla mola makgahlanong a ditsela, la napa la re timelela, ra se sa le bona."

Mosadi yoo a homola go se nene ka baka la go angwa ke taba yeo, gomme ka morago a tšwela pele: "Go tloga tšatši leo Sefolo a se sa hlwa a lebelela morago. A atha jase a nyaka thušo banneng."

- 5.6 Ke ka lebaka la eng ba ga Sefolo ba sa kgone go robala? (2)
- 5.7 Wena o nagana gore bogobe bja ka poleiting bo ka be bo jelwe ke mang ge e se mpša. (1)
- 5.8 Ke eng seo se bego se belaeša MmaSefolo? (2)
- 5.9 Ge o bona Albertina o a phela goba ke sepoko? (1)
- 5.10 Ke eng seo se go nagantšhago bjalo? (2)

Setsopolwa C

E be e re ge batho ba basepedi ba ka panolla ditonki tša bona moo go di nweša meetse, mokgekolo yo bogale yoo a tšwe ka lapeng a goeletše: "Ke bomang badiidi ba ba nwešago dipokolo tša bona mo nageng ya ka?"

Ge a hwetša e le batho ba a ba tsebago goba metswalele ya gabo, a re: "Nwešang bana bešo; ke boledišwa ke batho ba, badiidi ba ba go tla ba fudiša dipokolo tša bona mo, ba dutše ba bona gore di bolaya bjang bja ka mo; ba bile ba bolaya diphoofole mo re šale re dio bona marapo a mebutla le dingatha tša diphuti le diphudufudu. Aowa! lena panollang le tle ka gae ke le ntšhetše megwapa le tla ja gae."

Masogana a gaPhala a mabedi a mafelele le ona a tšea basadi. Mokgekolo a ba nyalela, eupša a bolela mantšu a go hlaba: "Ba tšeeng bana ba badiidi ba, ba tle ba je ka gore ka gabobona ba bolawa ke tlala. Ge e le mo ba tla tla ba ikgonere ba se na se ba se swerego. A ba tle!"

Mantšu ao le ge Mokgekolo MmaPhala a sa ka a a bolela ditsebeng tša ngwetši tšeo tša gagwe, le ge a ile a folletša mohla ba morogago, eupša banna ba bona ba ile ba ba botša ona mehleng yeo ya lerato la go fiša wa mollo. Bona ba bolela tše e rego ke metlae, eupša basadi ka gobane ba fela ba boloka ditabanatabana dipelong tša bona, le mantšu ao ba a boloka, ba fela ba gopotša bagatša ba bona.

- 5.11 Na ke tshwanelo gore ge o humile o bitše bao ba hlokago badiidi? Kgopolo ya gago ke efe tabeng ye. (3)
- 5.12 O bona e le taba ye botse gore ge o na le sa gago o fe bao o ba tsebago fela? Fahlela karabo ya gago. (3)
- 5.13 Ke ka lebaka la eng barwa ba MmaPhala ba ile ba botša basadi ba bona seo mmagobona a ilego a ba botša sona? (1)

5.14 Ge o be o le dingwetši tša MmaPhala o be o ka tshwenywa ke mantšu ao a mokgekolo? Fahlela karabo ya gago. (3)

5.15 Go ya ka temana ye, na MmaPhala ke mosadi wa mohuta mang? (2)

Setsopolwa D

Dinyakišišo tša maphodisa tša se hlagiše selo, gomme taba yeo ya hwelela.

Go fetile dibeke tše tharo gomme wa boraro wa ba ba bego ba belaelwa gore ke bona ba bolailago Morwa Serumula le yena a hlabiwa ka thipa a hwa. Bjale go šetše Rameriri sehlopheng seo sa ba bane. O šetše e dio ba tšhikanoši. Ba ba di bonego ba re ke yena a ilego a feletša Tšhidi ka thipa, mohlomongwe a ka be a ile a phela.

Ka morago ga dibekenyana di se kae Rameriri a se sa hlwa a bonala, gwa tla gwa kwala gore o gona o a babja. Gwa kwala phoko ya gore a babjago a le bjalo, bolwetši bja gagwe ga bo tsebje ke motho. Ba gabo ba thomile ba mo iša dingakeng tša Sekgowa, ba fihla ba re ga ba bone gore molato o gokae, ka morago yo mongwe a ba a ba botša gore ke mpholo wa Babaso. Rameriri a no babja bjalo, morago gwa keka phoko ya gore meriri yela ya gagwe e metše le molaleng, go tloga fao ya fetela mokokotlong, ya ba ya aparetša mmele ka moka, a šala a swana le phoofolo

5.16 Ke ka lebaka lang go šetše Rameriri fela mo sehlopheng sa gagwe? (2)

5.17 Gabotse Rameriri o dirile eng? (1)

5.18 Na go a kgonega gore motho a babje go se ke gwa tsebja gore o bolawa ke eng? Fahlela karabo ya gago. (3)

5.19 Go reng Rameriri a bitšwa ka leina leo? (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA E: [40]

PALOMOKA YA MEPUTSO (2x40)= 80